

ГАЛАЇ. ХТО ВОНИ?

У наш час, коли на перший план виходить економіка, а до того ж переважають побутові потреби, історія виходить на інший, часто навіть не другий, план. І напевне, це цілком законно, та до певної міри зрозуміло і не проблематично, якщо розглядати це як загальнодержавну процес і сучасну модель поведінки. Проблема

в тому, що ми не знаємо історії України, що є твердження саме по собі безглуздом, тому, що не можна охопити неохлопаним, а в тому, що ми часто не знаємо історії власних населених пунктів, покій та осіб, що були пов'язані з ними, архітектурних споруд та інших пам'яток. Та менше з тим. Ця стаття присвячена зовсім не тому, що вище перераховано, хоча в Мошаниці в західній частині замків XVII ст., розташовувалась велика князя Яковлевських, до заселення цього селища в 1672 році, проживали чеські колоністи, а неподалік й німецькі поселенці, певний час в Мошаниці проживав моголівський депутат граф Державин Дім Василь Шувальов, який підписав грамоту для Миколи II про зречення від влади, народився письменник Володимир Габосюк та інші. Ця стаття присвячена завданням, як найбільшому багатоглобальному архіву, про що так часто забувають мешканцям села Мошаниця, які в Острозькому районі іменуються **галаїми**.

Мошаниця має тривалу історію існування, як і більшість населених пунктів Острозького. Однак село має одну індивідуальну особливість, а саме ось таку назву населення, яка походить не від Німеччини, а від України, хоча перша письмова згадка про село Мошаницю датується 1542 р. в акті введення у володіння Острозькому воєводи Бєлати та Галаїши Острозького (6 лютого 1542 р.), а вже певною мірою, історико-географічного терміна – козака Галая. Його зв'язки з національно-визвольною війною від проводом Богдана Хмельницького на території Волині, Острозького перебування в евакуації після падіння, а велика частина населення брала участь у війні на боці Богдана Хмельницького, організовували в загони повстанців. У Мошаниці також у 1648-1654 рр. діяв повстанський загін, як тут сформували збройні загони і разом з козацьким ополченням реколювали поміщики фільварки та протидіяли шведським загонам. За легендою, яка походить з селі і що була записана та історично опрацьована Іваном Ковальчуком (письменник, виходець з Мошаниці), з мошаницьких селян виділились тоді козаки Галаї. Він сформував сотню, яка налічувала близько 300 осіб. З нею він влігся у військову службу польського воєводи чотирма роками, за що отримав від гетьмана шарабу. Під час війни сотня Галая зупинила козацького польського війська, який керував полковник Рушчиць. Щоб козаки не зникли з поля бою, воєвода польського війська, сотник Іван Романович Галай викав на двобій з полковником Рушчиць. Свій кінч ними товчав понач підгороді, коли Рушчиць впа в коня, а Галай тех стрібував свого і бий продовжився на землі. Коли Галай вже мав значну перевагу над противником, із-за чого позиція вимуштал в нього її втратити. При цьому сотнику вдалося поранити свого супротивника, хоча це поранення не було смертельним. Коли сотня Галая побачила, що сталося з ополченням, вони кинулись на польський полк змушували його відступити разом з пораненим полковником Рушчиць, а сотника Галая вони відвели в село, де за декілька днів той помер від смерельних поранень і був похований на околиці села Мошаниця.

Майже всі приписки гурба та зупали, кожен з них припискою зручному випадку ладний сказати грубість. Недало та святкові дні зранку здебільшого проводять по-християнськи. Деякі з них вранці приходить на вранішню молитву, стоять в церкві благоговійно та слухають уважно, як літургію, так і поєнання. Але виходячи із церкви після обіду, йдуть чи дуть до міста на торгів і там відвідують пивниці та дельце. Лише свято Пасхи проводять так, як годиться християнам. З вечора, напередодні Пасхи приходить до церкви та слухають читання діянь апостольських, вранці слухають пасхальну вранішню молитву та літургію, а після обіду проводять цілий день на церковному цвинтарі, дарують один одному червоні та рожеві квіти при християнському привітанні «Христос Воскріс» та інших дружок побажаннях, і так проводять перші три дні Пасхи.

Попри це, значна частина приписок нешаблонно до старших, зрештою і досить гурба в поєноженні, дозволяють собі навіть в присутності старших вимовляти непристойні та мерзенькі слова без всякого сорому і це роблять навіть пристарілі жінки. Майже всі приписки від міста й до велика люблять горілку і пристрасні до питинок. П'ють старі та дорослі і навіть пристарілі бабусі. А ніколи називаються і молоді дівчата і в четвертому випаді йдуть вранішню без жодного сорому, співають різні непристойні пісні. Всі застали не обходяться без бляків, учасники яких часто повертаються з робітними та закривавленими обличчями, а деякі зямають заварюють на полі чи серед вогню. Стріпне злодійство називається молодством і не вважається злочинним. Сказався така приказка: і той, і не той вкраде, і в вкраду, якщо прийде до ладу не йдуть бачити вкрасть, то це не три. Це підтверджують і інші приказки: ледачий приховати і доброго сполучить; на те і цука в рці, щоб карась не дімав.

Деякі приписки відзначаються страшною мстивістю: злодійством, цуванням сінокосів та поляв, а ніколи навіть роблять це вогнем з-за яких-небудь дельських дельських копійок. При всякому цьому, майже всі приписки є марновірними. Не порадившись зі знахарем чи знахаркою, вони не наважуються ні на які важливі домашні справи, як то сурочення свиня чи дорчки, буреняство якого будинка, буває так, що якщо знахар скаже, що там, де побудовано будинок, господар буде нещасливий, то зараз же будинок переносить на інше місце, хоча те місце, де він стояв, було освячене і ороплене не святою водою. За лікуванням хвороби звертаються не до лікаря, а до знахарки чи знахарки, які і дають їм свої ліки при ерсирах та заварювання та нашіттування, за що отримують значну винагороду.

На позицію священника в характеристичних приписках могли впливати різні чинники: історично-релігійний період обміняння священицької посади в селі, власна неприязнь чи упередженість, або ж поважений він, проте як гасути стада Шаркрий Кривошеї та доповідному місцевій, подорожували могли мати місце і підтверджувались конкретними фактами. Поширення лютими серед мешканців Мошаниці, напевне, сприяли корчма, прачиння та брорарки, які були в селі в другій половині XX ст. Прото ментика не була характерною лише для мешканців села Мошаниця. В сусідньому селі Милетині в кінці XIX ст. було в корчмі і селі, за твердженням краєзнавця Олександра Цинкельовського, незважаючи на врожайність ґрунту, пиячили та були бачили. А як наслідок, значна частина моральних викривлень, просявляться як поодинокі явища від зміщення алкоголю. Деякі характеристичні параграфі вже 110 років, а як бачимо, залишилось багато пережитків, яких не може позбутись людина: збагачує значні корми повсякденні, марноверство. Це не стосується не тільки галаїв.

Мошаниця не тільки мала своїх героїв, вона була місцем осуду особи, яка певною мірою долучилася до населення українських державотворчих порявань. Країна має знати своїх негідників, бо якщо вони будуть загальною, то не вважатимуться галаїми. Це Василь

В Мошаниці ще досі зберігається могила козака Галая з кам'яним хрестом на ній. Вона знаходиться неподалік дороги на с. Моголіяни при впадінні із села Мошаниця. Козак Галай був дуже шанований жителями Мошаниці, напевне тому пам'ять про нього зберігається і до сьогоднішнього дня. Хрест ще до середини XX ст. об'єктувався руйніником, а сама могила прикрашалась квітами. До слова, в Мошаниці розташовувались більш масові чеські та німецькі поховання, хоча вони свідомо (німецьке кладовище) чи несправді (чеське кладовище) звалили спустошення. Кам'яний хрест розташовується на присадибній ділянці на межі двох городів, проте залишились збереженими.

Разом з найменуванням жителі Мошаниці отримали від мешканців інших населених пунктів ряд означень та характеристик: наїждисті, що більший міри підлягають твердженням: «Це ж галаї!», хоча його смислове навантаження від випадку може ризикитись. Цікаву характеристику параграфічним подав священник Іван Шувальський в 1895 р. у церковно-історичному та статистичному описі Свято-Троїцької церкви с. Мошаниця. Він був призначений на посаду священника в Мошаницьку парафію у жовтні 1892 р. і обіймав її до серпня 1895 р. В селі, на місцевому кладовищі, зберігає пам'ятник подружжю Шувальських. Згідно з надмогильним написом вони померли майже одночасно – 271 28 серпня 1895 р. Його характеристику параграфі ми подаємо без значних змін:

то не доведеться виваждити героїв. Це Василь Віталійович Шувальов (1878-1976 рр.) – російський політичний діяч, що прийняв відречення від престолу Миколи II 2 березня 1917 р., один із засновників Добровольчої (білої) армії (1917 р.), депутат від Волинської губернії до II, III та IV Державних Дум Російської імперії. В Мошаниці в нього був будинок, де він проживав разом із сім'єю в період 1905-1907 рр., а ставши депутатом Державної Думи, переїхав до Санкт-Петербурга. У своїх спогадах він писав, що не хотів займатись політикою, а мріяв про життя в селі. Це той випадок, коли мрією доречніше було б задіятися, в першу чергу для України та її не тільки, адже він зарекомендував себе українським та антисемітом і був палким прихильником російської монархії.

Один з його висловів став певною мірою козаковим та досить актуальним як на сьогоднішній день, так і в минулому, що характеризує українсько-російські відносини та російські імперські аспекти. «Незалежна, але вкрай зросійшена Україна є кращим для нас варіантом, аніж Україна у складі Російської імперії з пануванням на її теренах української мови та культури. Це ті чинники, що спроможні призвести до цілковитого її сподження з орбіти наших інтересів».

← Дмитро ШЕВЦОВ, керівник туристично-краєзнавчого гуртка НВК «Мошаницька ЗОШ І-ІІІ ст. - дитячий садок»